38. DERS

İSTİSNÂ -I-

İSTİSNÂ: 'SİVÂ', 'ĞAYR' VE 'İLLÂ'

İstisnâ; '***bir kelimeyi veya bir terkibi, ana cümlenin ifade ettiği genel hükmün dışında tutmak***' demektir. İstisnâ konusuyla ilgili olarak şu terimlerin iyice öğrenilmesi gerekmektedir:

- **İstisnâ Edatı:** Kendisinden sonra gelen kelime veya terkibi cümlenin ifade ettiği genel hükmün dışında tutan harf veya edat.
- **Müstesnâ:** İstisnâ edatından sonra gelen ve cümlenin genel hükmünden hariç tutulan kelime veya terkip.
- **Müstesnâ Minh:** İstisnâ edatından önce gelen ve müstesnâ öğesinin, kendisinden istisnâ edildiği (çıkarıldığı) kısım.

Not: Bu derste, istisnâ edatlarından sadece; إِلاَّ , سِوَى ve غَيْر edatları hakkında bilgi verilecektir.

İSTİSNÂ KONUSU İLE İLGİLİ ÜÇ TEMEL KURAL

BİRİNCİ KURAL

Şayet bir cümlede '***müstesnâ minh***' öğesi varsa ve cümle olumlu ise müstesnâ durumundaki isim '***mansup***' tur. Bu istisnâ türüne '***Tam Müspet İstisnâ***' adı da verilir.

Tam Müspet İstisnâ ile İlgili Örnek Cümle			
Müstesnâ	İstisnâ edatı	Fâil (Müstesnâ Minh)	Fiil
عَلِيًّا	إِلاَّ	الطُّلاَّبُ	أَتَى
Öğrenciler geldi, Ali hariç. (Ali dışında öğrenciler geldi).			

TAM MÜSPET İSTİSNÂ İLE İLGİLİ ÖRNEK CÜMLELER

(1) قَرَأْتُ الْخِطَابَ كُلَّهُ إِلاَّ فِقْرَةً مِنْهُ.

Bir paragraf hariç mektubun tümünü okudum.

(2) زُرْتُ مُدُنَ تُرْكِيَا كُلَّهَا إِلاَّ أَنْقَرَةَ.

Ankara dışında Türkiye'nin bütün illerini dolaştım.

(3) ذَبُلَتِ الْأَزْهَارُ جَمِيعًا إِلاَّ بَنَفْسَجًا وَ وَرْدَةً.

Bir menekşe ve bir gül dışında bütün çiçekler soldu.

(4) عَادَتِ الطَّائِرَاتُ إِلاَّ طَائِرَةً تُرْكِيَّةً.

Bir Türk uçağı hariç, uçaklar geri döndü.

(5) كَسَبَ التُّجَّارُ مَالاً كَثِيرًا هٰذَا الْعَامَ إِلاَّ جَارَنَا.

Komşumuz hariç, bu sene tüccarlar iyi para kazandılar.

(6) فَتَحْتُ نَوَافِذَ الْفَصْلِ إِلاَّ نَافِذَةً فِي الْوَسَطِ.

Ortadaki pencere hariç, sınıfın pencerelerini açtım.

(7) أُحِبُّ النَّاسَ جَمِيعًا إِلاَّ الْكَاذِبِينَ وَ الْمُرَائِينَ.

Yalancı ve riyakar olanlar hariç, tüm insanları severim.

(8) اِنْتَهَى الْوَقْتُ كُلُّهُ إِلاَّ خَمْسَ عَشْرَةَ دَقِيقَةً.

On beş dakikayı saymazsak bütün süre bitti.

(9) نَجَا الرُّكَّابُ مِنَ الْغَرَقِ كَافَّةً إِلاَّ رَاكِبًا يَابَانِيًّا.

Bir Japon yolcu hariç, tüm yolcular boğulmaktan kurtuldu.

(10) تُضِيئُ الْمَصَابِيحُ الْغُرَفَ إِلاَّ غُرْفَةَ النَّوْمِ.

Lambalar, yatak odası dışındaki odaları aydınlatıyor.

(11) نَضِجَتِ الْفَوَاكِهُ إِلاَّ الْبُرْتُقَالَ.

Meyveler olgunlaştı, portakallar hariç.

(12) أَضْرَبَتْ جَمِيعُ الْقِطَاعَاتِ عَنِ الْعَمَلِ إِلاَّ قِطَاعًا خَاصًّا.

Bir özel sektör dışında bütün sektörler greve gitti.

(13) رَكِبَ عَلِيٌّ كُلَّ وَسَائِلِ النَّقْلِ إِلاَّ طَائِرَةً.

Ali, uçak dışındaki bütün ulaşım araçlarına bindi.

(14) حَضَرَ كُلُّ الْمَدْعُوِّينَ إِلاَّ مَدْعُوًّا فَرَنْسِيًّا.

Fransız davetli dışındaki bütün davetliler geldi.

(15) وَضَعَتِ الدَّجَاجَاتُ جَمِيعًا بَيْضَهَا إِلاَّ دَجَاجَتَيْنِ سَوْدَاوَيْنِ.

İki kara tavuk dışındaki bütün tavuklar yumurtladı.

(16) رَجَعَ الْعُمَّالُ مِنَ مَوْقِعِ إِنْشَاءِ الْجِسْرِ إِلاَّ مُقَاوِلَهُمْ.

Müteahhit hariç, işçiler köprü inşaatından döndü.

(17) عَادَ الْمُبْتَعَثُونَ مِنَ الْخَارِجِ إِلاَّ أَخَاكَ.

Kardeşin hariç burslu öğrenciler yurt dışından döndüler.

(18) فَهِمْتُ الْمَشَاكِلَ إِلاَّ مُشْكِلَةً مُعَقَّدَةً.

Karmaşık bir problem hariç problemleri anladım.

(19) يَنْجَحُ التَّلاَمِيذُ فِي الْاِمْتِحَانِ إِلاَّ الْمُهْمِلِينَ دُرُوسَهُمْ.

Derslerini ihmal edenler hariç, öğrenciler sınavda başarılı oluyorlar.

(20) أَنْفَقْتُ النُّقُودَ كُلَّهَا إِلاَّ خَمْسِينَ دُولاَرًا.

Elli dolar dışında tüm parayı harcadım.

(21) كَانَ مَعِي أَبْنَائِي إِلاَّ ثَلاَثَةً مِنْهُمْ.

Üçü dışında bütün çocuklarım yanımdaydı.

(22) اِعْتَقَلَ الشُّرْطِيُّ الْمُجْرِمِينَ إِلاَّ وَاحِدًا مِنْهُمْ.

Polis, biri dışında, suçluları tutukladı.

(23) أُدْخِلَ الْمُتَّهَمُونَ إِلَى صَالَةِ الْمَحْكَمَةِ إِلاَّ مُتَّهَمًا.

Sanıklar, biri hariç, mahkeme salonuna alındılar.

(24) قَرَأْتُ جَمِيعَ قِصَصِ النَّبِيِّينَ إِلاَّ قِصَّةَ يُوسُفَ.

Yusuf (as) kıssası dışındaki bütün peygamber kıssalarını okudum.

(25) حَضَرَ الصَّحَفِيُّونَ الْمُؤْتَمَرَ إِلاَّ مُرَاسِلاً.

Bir muhabir dışında, gazeteciler kongrede hazır bulundu.

İKİNCİ KURAL

Şayet bir cümlede '***müstesnâ minh***' öğesi varsa ve cümle olumsuz ise müstesnâ durumundaki isim '***mansup***' olabileceği gibi, '***müstesnâ minh***' öğesinin irabına da tabi olabilir. Bu istisnâ türüne '***Tam Menfi İstisnâ***' adı da verilir.

Tam Menfi İstisnâ ile İlgili Örnek Cümle			
Müstesnâ	Edat	Fâil (Müstesnâ Minh)	Fiil
عَلِيًّا (عَلِيٌّ)	إِلاَّ	الطُّلاَّبُ	لَمْ يَأْتِ
Ali hariç öğrenciler gelmedi (Ali dışındaki öğrenciler gelmedi).			

TAM MENFİ İSTİSNÂ İLE İLGİLİ ÖRNEK CÜMLELER

(1) لاَ يُوَافِقُ الْأَعْضَاءُ عَلَى الْاِقْتِرَاحِ إِلاَّ عُضْوًا (عُضْوٌ).

Biri hariç, üyeler, öneriyi kabul etmiyorlar.

(2) لَمْ يَحْضُرِ الْأُدَبَاءُ الْمُؤْتَمَرَ إِلاَّ أَدِيبًا (أَدِيبٌ).

Biri hariç, edebiyatçılar kongreye katılmadı.

(3) لاَ يُقِرُّ الْأَطِبَّاءُ إِجْرَاءَ الْعَمَلِيَّةِ لِلْمَرِيضِ إِلاَّ طَبِيبًا (طَبِيبٌ).

Biri hariç, doktorlar, hastanın ameliyat olmasını kabul etmiyor.

(4) لَمْ أُسَافِرْ إِلَى الدُّوَلِ الْعَرَبِيَّةِ إِلاَّ الْعِرَاقَ (الْعِرَاقِ).

Irak dışındaki Arap ülkelerine gitmedim.

(5) مَا سَوَّدْتُ شَيْئًا إِلاَّ أَشْعَارًا غَرَامِيَّةً.

Aşk şiirleri haricinde hiçbir şey karalamadım (yazmadım).

(6) لَمْ يَتَعَرَّفِ الْأُسْتَاذُ عَلَى الشُّبَّانِ إِلاَّ شَابًّا (شَابٍّ).

Profesör gençlerle tanışmadı, biri hariç.

(7) لَمْ يَدْخُلِ الطُّلاَّبُ قَاعَةَ الْاِمْتِحَانِ إِلاَّ طَالِبًا (طَالِبٌ).

Biri hariç, öğrenciler sınav salonuna girmedi.

(8) لَمْ أَرَ الْوُزَرَاءَ فِي الْاِجْتِمَاعِ الطَّارِئِ إِلاَّ وَزِيرًا (وَزِيرًا).

Olağanüstü toplantıda, biri dışında, bakanları görmedim.

(9) لَمْ تَنْظُرِ الْمَحْكَمَةُ فِي الْقَضَايَا إِلاَّ قَضِيَّةَ الْقَتْلِ (قَضِيَّةِ الْقَتْلِ).

Mahkeme, Cinayet davaları dışındaki davalara bakmıyor.

(10) لاَ أُحِبُّ التَّوَابِلَ إِلاَّ الْفُلْفُلَ الْأَسْوَدَ.

Karabiber hariç, baharatlarla aram yoktur.

(11) لاَ أُحِبُّ الزَّوَاحِفَ إِلاَّ السُّلَحْفَاةَ.

Kaplumbağa hariç, sürüngenleri sevmem.

(12) لَنْ تُنْجِزَ الْوِزَارَةُ الْمَشَارِيعَ إِلاَّ مَشْرُوعَ الْمِيَاهِ.

Bakanlık, su projesi dışındaki projeleri sonuçlandıramayacak.

(13) مَا أَكْمَلَ الْمُهَنْدِسُ بِنَاءَ الْمَنَازِلِ إِلاَّ مَنْزِلَنَا (مَنْزِلِنَا).

Mühendis, bizimkisi hariç, evlerin yapımını tamamlamadı.

(14) مَا حَضَرَ الْمَأْدُبَةَ الْجِيرَانُ إِلاَّ جَارًا (جَارٌ).

Düğün yemeğine, bir komşu hariç, komşular gelmedi.

(15) لاَ تُؤَيِّدُ الدُّوَلُ هٰذَا الْاِقْتِرَاحَ إِلاَّ الْوِلاَيَاتُ الْمُتَّحِدَةُ/ الْوِلاَيَاتِ الْمُتَّحِدَةَ.

Bu öneriyi Amerika dışındaki devletler desteklemiyor.

(16) مَا افْتَرَسَ الذِّئْبُ الشِّيَاهَ كُلَّهَا إِلاَّ شَاتَيْنِ.

Kurt, koyunlar içerisinden sadece iki tanesini parçalamış.

(17) لَيْسَتِ الْعَامِلاَتُ مُسْتَعِدَّاتٍ إِلاَّ عَامِلَتَيْنِ (عَامِلَتَانِ).

Kadın işçiler hazır değil, ikisi hariç.

(18) لَنْ تُفْتَحَ أَبْوَابُ الْقَلْعَةِ إِلاَّ بَابًا (بَابٌ).

Kalenin kapıları açık bırakılmayacak, biri hariç.

(19) لاَ تَأْكُلِ اللُّحُومَ إِلاَّ لَحْمَ الدَّجَاجِ!

Tavuk eti dışında et yemeyiniz!

(20) لَمْ يَنْجُ أَحَدٌ مِنَ الْبَحَّارَةِ إِلاَّ بَحَّارًا (بَحَّارٌ).

Biri dışında, denizcilerden hiçbiri kurtulmadı.

ÜÇÜNCÜ KURAL

Şayet bir cümlede '***müstesnâ minh***' öğesi yoksa -*ki bu tür cümleler daima olumsuz yapıdadır*- bu durumdaki bir müstesnânın irabını bulmak için şu yöntem izlenir: Öncelikle cümledeki istisnâ edatı yokmuş gibi düşünülür. Daha sonra, müstesnâ olan kelime veya terkibin cümlede hangi dilbilgisel role sahip olduğu saptanır. Söz konusu kelimenin cümlede bulunduğu konum ve bu konuma uygun irap, aynı zamanda '***müstesnâ***' durumundaki kelimenin de irabıdır. Bu istisnâ türüne '***Nâkıs veya Müferrağ İstisnâ***' adı da verilir.

Nâkıs (Müferrağ) İstisnâ ile İlgili Örnek Cümle		
Müstesnâ	İstisnâ Edatı	Fiil
عَلِيٌّ	إِلاَّ	لَمْ يَأْتِ
Sadece Ali Geldi (Ali'den Başkası Gelmedi).		

NÂKIS (MÜFERRAĞ) İSTİSNÂ İLE İLGİLİ ÖRNEK CÜMLELER

(1) لاَ يَنْفَعُ الْمَرْءَ إِلاَّ عَمَلُهُ فِي الدُّنْيَا.

Kişiye, ancak dünyada yaptıkları fayda sağlar.

(2) لاَ أُصَادِقُ إِلاَّ ذَا الْخُلُقِ الْكَرِيمِ.

Ancak iyi ahlak sahibi olan kimse ile dostluk kurarım.

(3) لاَ تَحْتَرِمُ الدُّوَلُ الْعَظِيمَةُ إِلاَّ الشُّعُوبَ الْقَوِيَّةَ.

Büyük devletler ancak güçlü milletlere saygı duyarlar.

(4) مَا سَهِرْتُ فِي أُسْبُوعِ الْاِمْتِحَانِ إِلاَّ لَيْلَةً.

Sınav haftasında (hiç) sabahlamadım, bir gece hariç.

(5) لاَ يُعَاقَبُ إِلاَّ الْمُجْرِمُونَ فِي هٰذِهِ الْأَرَاضِي.

Bu topraklarda, suçlulardan başkası cezalandırılmaz.

(6) لاَ يَحْظَى بِمَرْضَاةِ اللهِ إِلاَّ الْعِبَادُ الْمُخْلِصُونَ.

Allah'ın rızasını ancak samimi kullar elde edebilir.

(7) لاَ يَتَنَاوَلُ مَرِيضُ السَّرَطَانِ إِلاَّ حَسَاءً سَاخِنًا.

Kanser hastası, sıcak çorba dışında bir şey yemiyor.

(8) لاَ أَسْتَشِيرُ إِلاَّ زَمِيلِي هٰذَا.

Ancak ve ancak bu arkadaşıma danışırım.

(9) لاَ أَخَافُ إِلاَّ مِنَ اللهِ.

Allah'tan başka hiç kimseden korkmam.

(10) لاَ يَكْتُمُ السِّرَّ إِلاَّ ذُو شَرَفٍ.

Ancak onur sahibi insan sır saklar.

(11) لاَ أُحِبُّ إِلاَّ نِقَاشًا هَادِئًا.

Ancak sakin münakaşadan haz alıyorum.

(12) أَيُّهَا الْمُسْلِمُونَ! لاَ تَسْعَوْا إِلاَّ فِي الْخَيْرِ.

Müslümanlar! Ancak hayır için çalışınız.

(13) لاَ يَعِيشُ الْوَالِدَانِ إِلاَّ لِمُسْتَقْبَلِ أَوْلاَدِهِمَا.

Anne ve babalar, ancak çocuklarının gelecekleri için yaşarlar.

(14) مَا رَأَيْتُهُمْ إِلاَّ وَ هُمْ يَقْرَؤُونَ الْكُتُبَ الْمُضِرَّةَ.

Onları, sadece zararlı kitaplar okurken gördüm.

(15) لَمْ أُقَابِلْهُ إِلاَّ فِي صَالَةِ الْمَطَارِ.

Kendisiyle ancak havaalanının bekleme salonunda görüşebildim.

(16) لاَ أَهْتَمُّ إِلاَّ بِمَا يَهْتَمُّ بِهِ الْمُحْتَرِفُونَ.

Ben, ancak profesyonellerin ilgi duyduğu şeylere ilgi duyarım.

(17) مَا قَرَعْتُ بَابَكُمْ إِلاَّ مَرَّتَيْنِ.

Kapınıza sadece iki defa vurdum.

(18) مَا كَانَ حُزْنُهُ إِلاَّ مِنْ أَجْلِ أَبِيهِ الْمَرِيضِ.

Kederi, yalnız ve yalnız hasta babası içindi.

(19) لاَ يَجْتَهِدُ الدَّرْسَ إِلاَّ وَ هُوَ يَسْتَمِعُ إِلَى الْمُوسِيقَى.

Ancak müzik dinleyerek ders çalışabiliyor.

(20) لاَ تَقُودُوا سَيَّارَتَكُمْ إِلاَّ وَ مَعَكُمْ رُخْصَةُ الْقِيَادَةِ.

Arabanızı, ancak ehliyetiniz yanınızda iken kullanınız.

ÖNEMLİ NOT

Eğer cümlede zikredilmeyen öğe, fail durumundaki zamir ise bu taktirde, istisnâ edatından sonra munfasıl merfu zamir gelir.

مَا فَهِمَ الدَّرْسَ إِلَّا أَنْتَ.

Dersi senden başka anlayan olmadı.

Dersi bir tek sen anladın.

لَمْ يَزُرْ أَبَانَا الْمَرِيضَ إِلَّا أَنْتُمَا.

Hasta babamızı ikinizden başka ziyaret eden olmadı.

Hasta babamızı sadece ikiniz ziyaret etti.

لَنْ يَحْصُلَ عَلَى تِلْكَ الْجَائِزَةِ إِلَّا هُوَ.

O ödülü ondan başka kazanan çıkmaz.

O ödülü ancak o alır.

ÖNEMLİ NOT

Yukarıda gösterilen üç temel kural, istisnâ edatlarından إِلاَّ için olduğu kadar سِوَى ve غَيْر için de geçerlidir. Ancak سِوَى ve غَيْر istisnâ edatları müstesnâlarına muzâf oldukları için müstesnâlar mecburen mecrur olmakta, bu durumda müstesnânın alması gereken irabı سِوَى ve غَيْر edatları almaktadır. Ne var ki غَيْر edatı, yerine geçtiği müstesnâ öğesinin irabını (zamme, fetha ve kesreyi) tam olarak yansıtırken, سِوَى edatı, yapısı gereği bu üç harekeyi şeklen yansıtmaz.

Tam Müspet İstisnâ ile İlgili Örnek Cümle			
Muzâfun ileyh	İstisnâ Edatı	Fâil (müstesnâ minh)	Fiil
عَلِيٍّ	غَيْرَ	الطُّلاَّبُ	أَتَى
Öğrenciler geldi, Ali hariç (Ali dışında öğrenciler geldi).			

Tam Menfi İstisnâ ile İlgili Örnek Cümle			
Muz. İleyh	Edat	Fâil (Müstesnâ Minh)	Fiil
عَلِيٍّ	غَيْرَ (غيرُ)	الطُّلاَّبُ	لَمْ يَأْتِ
Ali hariç öğrenciler gelmedi. (Ali dışındaki öğrenciler gelmedi).			

Nâkıs (Müferrağ) İstisnâ ile İlgili Örnek Cümle		
Muzâfun ileyh	İstisnâ Edatı (fâil)	Fiil
عَلِيٍّ	غَيْرُ	لَمْ يَأْتِ
Sadece Ali geldi. (Ali'den başkası gelmedi).		

'SİVÂ' VE 'ĞAYR' İSTİSNÂ EDATLARIYLA KURULAN CÜMLE ÖRNEKLERİ

(1) لَمْ أَكْتُبْ بِالْأَمْسِ غَيْرَ رِسَالَةٍ.

Dün, bir mektup dışında hiçbir şey yazmadım.

(2) اِقْتَلَعَتِ الْعَاصِفَةُ الْأَشْجَارَ غَيْرَ دَوْحَةٍ.

Kasırga, dev (ulu) bir ağaç dışındaki ağaçları kökünden söktü.

(3) أَكَلْتُ السَّمَكَةَ كُلَّهَا سِوَى رَأْسِهَا.

Başı hariç, balığın hepsini yedim.

(4) لَمْ يَغِبِ الطُّلاَّبُ غَيْرُ (غَيْرَ) طَالِبٍ.

Biri dışında tüm öğrenciler geldi.

(5) أَيُّهَا الطُّلاَّبُ، لاَ تَقُولُوا غَيْرَ الْحَقِّ.

Öğrenciler! Hakikatten başkasını söylemeyin.

(6) مَا ذَهَبَ الطُّلاَّبُ إِلَى الْمَكْتَبَةِ غَيْرَ (غَيْرُ) طَالِبٍ.

Öğrenciler kütüphaneye gitmedi, (içlerinden) biri hariç.

(7) تَفَقَّدَ الْمُدِيرُ الْأَقْسَامَ كُلَّهَا غَيْرَ قِسْمِ اللُّغَةِ.

Müdür, dil bölümü dışındaki tüm bölümleri teftiş etti.

(8) مَا خَرَجَ مِنَ الْقَفَصِ غَيْرُ عُصْفُورٍ.

Kafesten bir serçe dışında hiçbir şey çıkmadı.

(9) سَجَّلَ خَاقَان أَهْدَافَ الْمُبَارَاةِ غَيْرَ هَدَفٍ.

Biri dışında, maçın tüm gollerini Hakan kaydetti.

(10) لَنْ يَخْشَى الْمُؤْمِنُ الْحَقِيقِيُّ سِوَى اللهِ أَبَدًا.

Gerçek mümin, Allah'tan başkasından asla korkmayacaktır.

(11) حَفِظَ الْأُسْتَاذُ الْمُعَلَّقَاتِ السَّبْعَ غَيْرَ مُعَلَّقَةٍ.

Biri hariç, profesör, Muallakat-ı Seb'ayı (Yedi Askı) ezberledi.

(12) مَا وَصَلَ إِلَى نِهَايَةِ السِّبَاقِ غَيْرُ حِصَانٍ.

Bir at dışında, yarışmanın sonunu getiren hiçbir at olmadı.

(13) اُسْتُشْهِدَ الْخُلَفَاءُ الرَّاشِدُونَ غَيْرَ أَبِي بَكْرٍ.

Raşit halifeler, Ebubekir hariç, şehit edildi.

(14) لاَ أَعْرِفُ الْخِرِّيجِينَ سِوَى أَرْبَعَةِ خِرِّيجِينَ مِنْهُمْ.

Dört mezun dışındaki mezunları tanımıyorum.

(15) أُحِبُّ فُصُولَ السَّنَةِ غَيْرَ الشِّتَاءِ.

Kış hariç, yılın mevsimlerini severim.

(16) لاَ يُلاَمُ غَيْرُ مَنْ كَذَبَ عَلَى النَّاسِ وَ افْتَرَى عَلَيْهِمْ.

İnsanlara yalan söyleyen ve onlara iftira edenden başkası kınanmaz.

(17) لاَ أُحِبُّ الدُّرُوسَ فِي الْكُلِّيَّةِ غَيْرَ التَّشْرِيحِ.

Anatomi hariç, fakültedeki dersleri sevmiyorum.

(18) مَا تَنَاوَلْتُ الْيَوْمَ غَيْرَ وَجْبَةٍ خَفِيفَةٍ.

Bugün, hafif bir öğün dışında bir şey yemedim.

(19) لَنْ أَزُورَ فِي رِحْلَتِي غَيْرَ مَدِينَةٍ أُورُوبِيَّةٍ.

Gezimde, bir Avrupa kenti dışında hiçbir yeri ziyaret etmeyeceğim.

(20) لاَ يُوجَدُ فِي الْفَصْلِ سِوَى طَالِبَيْنِ.

Sınıfta iki öğrenciden başkası bulunmuyor.

(21) أُصِيبَ جَمِيعُ طُلاَّبِنَا بِزُكَامٍ سِوَى سِتَّةِ طُلاَّبٍ.

Altı öğrenci dışındaki bütün öğrencilerimiz nezleye yakalandı.

(22) مَا سَلِمَ الْأَسْرَى مِنَ الْاِضْطِهَادِ غَيْرَ (غَيْرُ) وَاحِدٍ.

Esirlerden biri hariç, işkenceden kurtulan olmadı.

(23) لَمْ يُوَقِّعْ عَلَى اِتِّفَاقِيَّةِ السَّلاَمِ غَيْرُ وَزِيرٍ.

Bir bakan dışında barış antlaşmasını imzalayan olmadı.

(24) أَوْرَقَتِ الْأَشْجَارُ كُلُّهَا غَيْرَ شَجَرَةِ الزَّيْزَفُونِ.

Ihlamur müstesnâ, bütün ağaçlar çiçek açtı.

(25) مَنَعَنِي طَبِيبِي عَنْ كُلِّ اللُّحُومِ غَيْرَ سَمَكٍ.

Doktorum, bana, balık eti dışındaki bütün etleri yasakladı.

ÖNEMLİ NOT

Nekre bir kelimeden sonra gelen سِوَى ve غَيْر kelimeleri istisnâ edatı olmaktan çıkar ve kendilerinden önce gelen nekre kelimenin sıfatı görevini üstlenirler. Aşağıda verilen örnekleri ve altlarındaki Türkçe cümleleri bu açıdan dikkatle izleyiniz.

'SİVÂ' VE 'ĞAYR' İSTİSNÂ EDATLARININ, KENDİLERİNDEN ÖNCEKİ KELİMENİN SIFATI OLUŞUYLA İLGİLİ CÜMLE ÖRNEKLERİ

(1) لاَ يَشْرَبُ الرَّضِيعُ شَيْئاً غَيْرَ (سِوَى) لِبَأِ عَقِبَ الْوِلاَدَةِ.

Bebek, doğum sonrasında, anne sütünden başka bir şey içmez.

(2) لاَ يَحْتَرِمُ أَخِي أَحَدًا غَيْرَ (سِوَى) أَبِي وَ أُمِّي.

Erkek kardeşim, annemden ve babamdan başka hiçkimseye saygı göstermez.

(3) لَمْ يَسْلَمْ بَيْتٌ غَيْرُ (سِوَى) بَيْتِ عَمِّنَا مِنَ الْفَيَضَانِ.

Selde, amcamızın evinden başka hiçbir ev kurtulmadı.

(4) لَيْسَ عِنْدَنَا نَقْدٌ غَيْرُ (سِوَى) هٰذَا.

Elimizde avucumuzda bundan başka para yok.

(5) لاَ يَعْبُدُ الْمُسْلِمُ أَحَدًا غَيْرَ (سِوَى) اللهِ.

Müslüman, Allah'tan başka hiç kimseye ibadet etmez.

(6) لاَ يُوجَدُ فِي الصَّحَارَى نَبَاتٌ غَيْرُ (سِوَى) الصَّبَّارِ.

Çöllerde, kaktüs dışında bir bitki bulunmaz.

(7) لاَ تُوَافِقُ عَلَى الْقَرَارِ أَيَّةُ دَوْلَةٍ غَيْرُ (سِوَى) فَرَنْسَا.

Kararı, Fransa dışında hiçbir devlet onaylamıyor.

(8) لاَ يَتَعَلَّمُ الطُّلاَّبُ لُغَةً غَيْرَ (سِوَى) اللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ.

Öğrenciler, Arapça dışında başka bir dil öğrenmiyor.

(9) لاَ يُصَدِّقُنِي أَحَدٌ غَيْرُ (سِوَى) وَالِدِي.

Bana babamdan başka kimse inanmıyor.

ÖNEMLİ NOT

لَيْسَ 'den sonra gelen غَيْر kelimesi izafetten lafzen kesilip muzafun ileyh niyette varsa tenvinsiz okunur. Bu durumdaki غَيْر sözcüğünü, لَيْسَ 'nin ismi veya haberi olarak düşünmek mümkündür.

قَرَأْتُ هٰذَا الْكِتَابَ لَيْسَ غَيْرُ (غَيْرَ).

Bu kitabı okudum, başkasını değil.

جَاءَ مُحَمَّدٌ لَيْسَ غَيْرُ (غَيْرَ).

Muhammed geldi, başkası değil.

جِهَازُ الْعَرُوسِ

مِنَ الْعَادَاتِ الَّتِي كَانَتْ مُتَّبَعَةً فِي بَعْضِ الْبِلاَدِ الْعَرَبِيَّةِ، أَنَّ الْعَرُوسَ حِينَ تَقْبِضُ صَدَاقَهَا، وَ تَشْتَرِي أَثَاثَ بَيْتِهَا، يُحْمَلُ هٰذَا الْأَثَاثُ عَلَى عَرَبَاتٍ تَجُرُّهَا الْخَيْلُ. تَسِيرُ هٰذِهِ الْعَرَبَاتُ فِي شَوَارِعِ الْمَدِينَةِ، وَ يَتَقَدَّمُهَا فَرِيقٌ مِنَ الْعَازِفِينَ حَتَّى يَصِلَ هٰذَا الْمَوْكِبُ إِلَى بَيْتِ الزَّوْجِيَّةِ، وَ هُنَاكَ يَقُومُ أَهْلُ الْعَرُوسِ بِفَرْشِ الْبَيْتِ وَ تَرْتِيبِ الْأَثَاثِ عَلَى أَنْغَامِ الْمُوسِيقَى.

أَمَّا فِي الْقُرَى، فَكَانَ هٰذَا الْأَثَاثُ يُحْمَلُ عَلَى الْجِمَالِ وَ يَصْحَبُ هٰذَا الْمَوْكِبَ مَجْمُوعَةٌ مِنَ النِّسَاءِ مِنْ أَهْلِ الْعَرُوسِ فِي الْهَوَادِجِ، وَ تَسِيرُ هٰذِهِ الْجِمَالُ، بِمَا تَحْمِلُ فِي طُرُقَاتِ الْقَرْيَةِ، حَتَّى تَصِلَ إِلَى بَيْتِ الزَّوْجِيَّةِ، فَتَقُومُ النِّسَاءُ بِإِعْدَادِ الْبَيْتِ لِاسْتِقْبَالِ الْعَرُوسَيْنِ لَيْلَةَ الزِّفَافِ.

أَمَّا فِي أَيَّامِنَا الْحَاضِرَةِ فَإِنَّ هٰذِهِ الْعَادَاتِ صَارَتْ قَلِيلَةً، لاَ نُشَاهِدُهَا فِي الْمَدِينَةِ، وَ لٰكِنْ أَحْيَانًا نَرَاهَا فِي الْقُرَى حَيْثُ لاَ يَتْرُكُ النَّاسُ مَا تَعَوَّدُوا عَلَيْهِ بِسُرْعَةٍ.

كلمة اليوم

اَلْكَلاَمُ كَالدَّوَاءِ: إِنْ أَقْلَلْتَ مِنْهُ نَفَعَ
وَ إِنْ أَكْثَرْتَ مِنْهُ قَتَلَ